

KÜLÖNFÉLÉK

Kőrösi Csoma Sándor kézírásos szövege Göttingenben

1. Kőrösi Csoma Sándor (1784—1842) megigéző személyisége már kortársait is élénken foglalkoztatta és 150 év leforgása alatt számos dolgozat tárgyát képezte. CSETRI ELEK kitűnő monográfiájában (Kőrösi Csoma indulása. Bukarest, 1979. 142 kk.) meggyőzően rámutat arra, hogy az a feltevés, miszerint Kőrösi Csoma 1815. augusztus 1. óta Göttingenben tartózkodott, téves. Az erdélyi ösztöndíjas 1816 áprilisa és 1818 szeptembere között járt Göttingenben egyetemre. Ő maga csak arról számolt be Kennedy kapitánynak egy jelentésben, hogy ő 1815. augusztus 1-től Németországban tartózkodott és 1816. április 16-ától 1818. július végéig Göttingenben előadásokat hallgatott (vö. DUKA TIVADAR, Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai. Bp., 1885. 23).

Annak ellenére, hogy Csoma fenntartásokkal ment Göttingába (vö. CSETRI i. m. 144), ott tartózkodása „...életében Göttinga igazi aranykor volt, ahol felkészülése-tudása európai színvonalra emelkedett. Nem sokat várt tőle, de annál többet kapott az itt töltött két és fél esztendő alatt.” (CSETRI i. m. 195). „Csoma a göttingai egyetem könyvtárában igazi otthonára, tudományos műhelyére lelhetett, ahol az őt érdeklő könyvekből bő választékot talált. Hogy a könyvtár lelkéhez nőtt, és őt magát szívesen fogadták ottan, bizonyítja foglalatosságai egykori színhelyét és szemtanúit illető figyelme. Miután fáradságos munkájának gyümölcse nyomtatásban megjelent, mint egykori diák és olvasó tibeti–angol szótárából és tibeti nyelvtanából egy-egy példányt juttatott külföni Alma Materének. ... Küldeményét angol nyelvű sorokkal látja el.” (CSETRI i. m. 162).

Tehát elfogadott tétel volt, hogy ezen ajánlás a „Grammar”-ban Kőrösi Csoma kézírása (FUTAKY, ISTVÁN etc., *Hungarica Göttingensia. Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München. Serie C. Miscellanea.* München, 1978. 41). Ezen vélemény egy levéllel tudom cáfolni, melyet a göttingeni Egyetemi Könyvtár kézírattárában fedeztem fel. A levélben az „Asiatic Society Bengal” titkára 1835. január 20-i dátummal a következőket írja: „...The Autor has requested me to inscribe in the titelpage the motives of the presentation, and as a further satisfaction I cannot refrain from enclosing his autograph copy thereof. James Prinsep.” (Göttingen Bibl. Arch. B 20a1). A bejegyzés tehát a társaság titkárától származik, aki a Csomától kapott eredeti szöveget (Göttingen Bibl. Arch. B 20a1) is továbbította a göttingeni könyvtárnak. E szöveg a „Grammar”-ban lévő ajánlással majdnem megegyezik.

Annak alátámasztására, hogy a „Grammar”-ban található bejegyzés nem Csoma kézírása, lehet a) tartalmi, b) stilisztikai és c) grafikai bizonyítékokat felsorakoztatni.

Az a)-hoz: James Prinsep, az „Asiatic Society Bengal” titkára közli 1835. január 20-án kelt levelében a göttingeni Egyetemi Könyvtár könyvtárosával, hogy a „Grammar” szerzője őt arra kérte, a mű címlapjára írja be az ajándékozás indítóokát, és hogy ő nem tudott elzárkózni; Csoma kézírásos szövegét mellékeli.

A b)-hez: Prinsep beírta Csoma szövegét — kisebb stilisztikai eltérésekkel — a „Grammar”-ba. Az eltérések következők. Csoma szövege: „To the G. A. University’s Library...” Prinsep a birtokviszony helyett egy kompozitumot alkalmaz: „To the G. A. University Library at Göttingen...”. „...several distinguished Professors...” Prinsepnek ez pleonazmusnak tűnt, és elhagyja a határozót. A körülményes szerkezet „...whose prelections either he had frequented, or whom otherwise he

had the honour to know, ...” helyett Prinsep a rövidebb és elegánsabb „...whose prelections he attended or whom he had the honour to know...” változatot írta. Végül a „...till the last of July 1818.” Csománál, Prinsepnél „...to the end of July 1818.” áll.

A c)-hez: Kőrösi Csoma ismert aláírását láthatjuk azon szöveg végén, melyet Csoma az „Asiatic Society” titkárnak a bejegyzés mintájaként javasolt. Ezzel szemben az aláírás a „Grammar”-ban nem ugyanettől a kéztől származik. A Csoma aláírásában meglévő jellegzetes -d- Csoma mintaszövegében következetesen visszatér, ezzel szemben a „Grammar”-ban bejegyzett szövegben nem fedezhető fel. Ha James Prinsep levelének írásképét a „Grammar”-ban található szöveggel összehasonlítjuk, akkor a bizonyíték kézenfekvő, a bejegyzés a „Grammar”-ban James Prinsep kézírása.

2. Mellékletek. — Az alábbiakban közlöm James Prinsep levelét a Göttingeni Egyetem könyvtárosának, majd Kőrösi Csoma példaszövegét a nyelvtana címlapjára való bejegyzésre, végül a Prinsep által beírt szöveget. Mellékelem az általam készített magyar fordításokat is. Mivel a „Grammar”-ba került ajánlás két variánsa tartalmilag megegyezik, Prinsep elegánsabb változatát fordítottam le. Kőrösi Csoma példaszövegének aláhúzott szavai a Prinsep-féle változtatások helyét jelzik.¹

James Prinsep levele a Göttingeni Egyetem könyvtárosának

Asiatic Society
Bengal

To the Librarian of the George-Augustan University at Göttingen

Sir

I am directed by the Asiatic Society to forward for the Library of the University of Göttingen, two copies of Mr Alex. Csoma de Körös Dictionary and Grammar of the Tibetan language printed at the expence of the British Indian Government.

The Author has requested me to inscribe in the titelpage the motives of the presentation, and as a further satisfaction I cannot refrain from enclosing his autgraph copy thereof.

I am

Sir

Your most obedient servant

Asiatic Societys   James Prinsep
Apartments   Secy Asiatic Society
Calcutta 20th January 1835

¹ Az eredetiktől készült fénymásolatok gyenge minősége miatt a fakszimilék közléséről a folyóiratnak le kellett mondania. — A szerk.

Magyar fordításban:

Bengáli Ázsiai Társaság

A göttingeni György Ágoston Egyetem könyvtárosának.

Uram

az Ázsiai Társaságtól azt a megbízatást kaptam, hogy e két nyomtatványt, Kőrösi Csoma Sándor úr tibeti szótárát és nyelvtanát, melyek a Brit-Indiai Kormány költségén nyomtattak, a Göttingeni Egyetem Könyvtárának ajándékozzam.

A szerző arra kért, hogy a címlapra írjam be az ajándékozás indítóokát, és én nem hagyhatom el az ő kézírásos szövegét mellékelni.

Az Ázsiai Társaság
irodája

Calcutta, 1835. január 20-án

Maradok az Ön alázatos szolgálja

James Prinsep

az Ázsiai Társaság titkára

Kőrösi Csoma példaszövege nyelvtana címlapjára való bejegyzésre

To the G. A. University Library at Göttingen, in Hannover, these two copies of a Tibetan Grammar and Dictionary are most respectfully presented by the Author, as a small tribute of respect for several distinguished Professors whose prelections either he had frequented, or whom otherwise he had the honour to know, and whom he highly esteemed; And especially as a grateful acknowledgment of the Kindnesses conferred upon him by Messrs Benecke and Bunsen, professors and Assistant Librarians, while sojourning among them, under the name of Alexander Kőrösi, from 11th April 1816, till the last of July 1818.

Calcutta, 20th January 1835

Prinsep bejegyzése a „Grammar” címlapján

To the G. A. University Library at Göttingen in Hanover, these two copies of a Tibetan Grammar and Dictionary are most respectfully presented by the Author, as a small tribute of respect for the distinguished Professors whose prelections he attended or whom he had the honour to know and whom he highly esteemed; and especially as a grateful acknowledgment of the kindnesses conferred upon him by Messrs Benecke and Bunsen, Professors, and assistant Librarians, while sojourning among them, under the name of Alexander Kőrösi from 11th April 1816, to the end of July 1818.

Calcutta, 20th January 1835

Prinsep bejegyzésének magyar fordítása:

A göttingeni György Ágoston Egyetem könyvtárának Hannoverben mély tisztelettel ajándékozza a szerző e két példányt, egy tibeti nyelvtant és egy szótárát tisztelete jeléül azon két professzornak, kiknek előadásait hallgatta és kiket szerencséje volt megismerni, nagyrabecsülni. Különösképpen pedig köszönetteljes elismerése jeléül Benecke és Bunsen professzoroknak és a segédkönyvtárosoknak ott tartózkodása idején tanúsított szívélyességükért, 1816. április 11-étől 1818. július végéig, Kőrösi Csoma Sándor nevében.

Calcutta, 1835. január 20-án

KESZTYÜS TIBOR